

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOD PÉTER, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. iek. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén. — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők

Kérelem.

A szegény tanulókat segélyző kolozsvári egyesület f. évi közgyűlésén elhatározta, hogy egyfelől a humanus eszme terjesztése, másfelől az eddig elért eredmény összefoglalása érdekében, Magyarország összes hasonló czélú egyesületeinek működését feltüntető ismertetést fog közreadni. A begyűlt adatok feldolgozásával alólírott bizatván meg, mely tisztelettel kérem hazánk összes ily czélú egyesületeinek (Rongyos egyletek, szegény tanulókat ruhával, taneszközökkel stb. segítő egyletek) elnökségeit, hogy nemes ügyünk előmozdítása érdekében a következő adatokat beküldeni kegyeskedjenek:

1. Az egyesület alapszabályait.

2. Az egyesület eddigi működését feltüntető vázlatos jelentést, melyben a segélyezésre fordított összeg s az évenként segélyezetttek számadatai feltüntetendők.

3. Az egyleti célra eszközölt gyűjtések módzatainak vázlatos ismertetését, s a gyűjtés eszközése alkalmával szerzett tapasztalatokat.

4. Az egyesület ez idei igazg. választmányának névjegyzékét.

5. A mennyiben a részletes adatok egybeállítására, bármi okból, nem volna eszközölhető, — legalább a legfontosabbak beküldése kéretik.

Az adatok alólírott nevére (Czim: Rieger Imre tanár Kolozsvár, Lyceum) f. év ápril hó végéig beküldendők, hogy a feldolgozás a kellő időben eszközölhető legyen.

Az összes hazai lapok szerkesztősegeit, tekintettel a cél jótékonyására, e sorok közlésére tisztelettel kérem.

Kolozsvárt, 1886. márczius 18-án.

Rieger Imre,
egyl. titkár.

A szeretet a nevelésben. *)

Már érintettük, hogy szólhatunk a szeretetről két szempontból. Az ember örökli testét és lelkét, legyen az utóbbi akár agyunk sajátsága, akár az Istenség szikrája. Ha a legelemibb létezőből: a protoplasmából állt elő évezredek megszámlálhatlan során keresztül fejlődve az ember, — a mint az anthropologia állítja; ha Isten szavára termettünk, szikráját, sugarát vevén a Végtelennel, — a mint a biblia tanítja: énünk mindenképen megvan bizonyos sajátságaival egyetemben, mely sajátságok képezik az emberi természetet. E természet a világ más lényeknek sajátságaival többé-kevésbé közös egy felől, míg másrészt azoktól többé-kevésbé elütő. Az emberi természet törvényeit megtagadni, kiölni nem lehet. Énünk egyik tulajdonsága, hogy vonzódik, hogy szeret, másik, hogy ismer stb., aztán a tüdő, szív stb. működése énünknek szintén eredeti sajátsága. Ily felfogás mellett a szeretet, mint eredeti része az emberi természetnek, megvan mindenünkben s csak fokilag különbözik az egyéniségek szerint. Ezen semmi tárgyra nem vonatkozó, elvont szeretet az alap, melynek előállítására semmiféle érzet vagy képzet nemcsak nem szükséges, de egyáltalában nem is hat. Tehetséget adni vagy elvenni nem lehet, de a már meglévőt erősíteni, fokozni igen; ez a nevelés feladata. Ha kétségbe vonhatatlan a testre nézve, hogy ez nyerhet bizonyos tulajdonságokat az alkalmazkodás útján s azokat fokozni képes: úgy a lelki életben — már a lélek és test közt levő szoros kapcsolat folytán is — tagadhatlanul, kell, ha nem új sajátságoknak, de a meglévők fokozásának vagy elsatnyulásának történnie, mert különben az ember szellemi téren nem haladhatott volna előbbre sohasem.

A szeretetnek eredetileg tárgya nincs, hacsak éneket nem veszünk ennek, mivel tény, hogy az én jól vagy rosszul léte iránt az ember születésétől kezdve fogékony. Mely tárgyakat fonja körül vonzalmunk s milyen fokban: ez legnagyobb részben a neveléstől függ. Mindenben nem, mert azt vitatni sem kell, hogy ugyanazon hatás nem idézi elő minden lélekben ugyanazon

*) Mutatvány szerzőnek „Szeretet. A paedagogiai első lapja.” czimű, sajtó alól most megjelent művéből.

érzelmet s nem emeli ezt egyenlő fokra; de legtöbbször igen: ez adja meg a nevelés határát.

Velünk született fogalmak, eszmék a csecsemőben nincsenek, a szép, jó és igaz eszméje a csecsemőben nincs, hogy a felnőttben meglegyen és uralkodjék: ez teszi szükségessé a nevelést.

Dehát kell-e a szeretetet nevelni, mikor az velünk született tehetség? — kérhetné valaki. Feleletül én is kérdezem: kell-e a testet ápolni, edzeni kell-e az érzékszerveket, a fület, szemet gyakorolni, vagy kell-e a szemlélés, az értelem, az emlékezet és a többi képzése? Ha ezeket igen, úgy azt is. Vonzalmat érez egyik ahhoz, a mi a másik előtt rúg, ahhoz, a mi ennek hamis, a mit ez rossznak tart a szép, az igaz, a jó tekintetéből. Hogy ne érezzen: nevelnünk kell!

És lehet-e kicsinyelni azt az érzelmet, mely küzdelemre kész énemért és másért, mely boldogíthat az erkölcsiséggel úgy mint e nélkül, mely midőn hitvány szolgálva alacsonyít le Isten előtt: szívben, lélekben épen akkor emel legmagasabbra? Bizony lehet; napjainkban ezt mutogajták és összedugott kézzel sokan bámulják is. Pedig a szeretet rendkívüli hatalom.

Általánosan a természetszerűséget mondják a nevelés alapelveként, értvén, — másképp nem is lehet — az emberi természetet e szó alatt. Én annyit teszek ehhez, hogy ezen alapelv főképp ide irányul; szeretni és szeretve nevelj! Ha az anyagelviséget fogadjuk el, akkor ez könnyen bebizonyítható, mert az anyagi világ főtörvénye: a vonzás és vonzódás. De nem szükséges ilyen elvet vallanunk. Az én érzéki-szellemi lény. A menyiben érzéki, annyiban már bírnia kell vonzalommal, a szellemiség pedig csak emeli ezt. Ma a képzetek tana uralkodik; nagyon sokat tulajdonítanak a külső világnak, a másnak s elfelejtik mellette az ént. Pedig hát alap az én; ha ez nincs, semmi sincs. Az én fogékonyága fő oka a más fölfogásnak; az én vonzalma a külső világ iránt, mely által ebbe kilép s ennek behatásait elfogadja, feldolgozza: ez alapja mindennek, a mi a lélekben csak létezhetik. Az így felfogott szeretet érzelme-e? Nem lehet más, mert lelkünknek állapota ez, eredeti és állandó állapota, mely munkára kész; de különbözik azon szeretettől, mely valamely határozott tárgyra irányul.

Im a szeretet mint lelki életünk megindítója a másfelé, mint alapoka annak, hogy az én a mást megismeri.

Ha vonzalmunk hiányzanék értelmi tehetségeinek tökéletesítése, a tudás tárgyai iránt: akkor magas értelmi képzésről, munkástudományosságról szó sem lehetne. Ha nem szellemi munkásságot, hanem a lustaságot szeretjük, akkor lelkünk eredeti tehetségei elsatnyulnak, összeképzés legtávolabbról sincs, minden iránt figyelmen kívül, közönyösek leszünk. A megismeréshez, ennek műveleteihez tehát szeretet kell.

Ez az érzelem játszik nagy szerepet az erkölcs és vallás világában is. A kit az erkölcsösség és vallásosság fensége el nem ragad: az ama kettőnek mindig hiányával lesz. Mondanunk sem kell, hogy ha az ember a máshoz és a tökéletesség, a legfőbb valóság eszméjéhez ragaszkodni nem bírna, ma nem léteznék sem erkölcsösség, sem vallásosság s megalapítva nem lenne sohasem. Ez a parancsolat: szeresd felebarátodat mint tenmagadat! és ez: szeresd Istenedet! a szív, az emberi természet legbensőbb köréből van merítve. Midőn a népek hódoltak e két parancsnak: akkor nem tettek egyebet,

mint fölszálltak a szívjóság, az erkölcsi nemesbűlés, a szelidebb érzelmek addig nem létező magaslatára.

Önmagunkat szeretve küzdünk a létért utolsó pillanatig, nem engedjük magunkat eltiporni, sőt inkább új és új eszközöket kutatunk, szerezzünk, melyek segítségével a megélhetés könnyebb s a lét öröme több legyen. De az önszeretet egyszersmind alap a más iránti rokonszenvhöz. A nagy világ tárgyaitól körülvéve, társaságban élve csakhamar rá kellett jönnie az ének, hogy más nélkül magát fönn nem tarthatja, hogy más nélkül örömeiket nem talál; ez erőtlenség érzete és tudata megbeesülteti velünk a rajtunk kívül levőket, vonzalomra kényszerít, viszonyt köt és szeretetre gyulaszt.

Tekintsük a szeretetet tisztán mint lelkünk állapotát. Bármit idéz elő a jövőben, a jelenben mindig boldogító érzelem az. Nem határozgatjuk itt a boldogság fogalmát; a meghatározás nem lehetne helyes, szükség még nincs rá. Csak annyit mondunk, hogy ha boldog volt Kornélia, az anya, Kleobis és Biton, a gyermekek, ha voltak boldog percei Periklesnek, az államférfiúnak, ha örömmel halhatott meg, — hogy a mieinkről szóljak — Zrinyi, Szondy, ha voltak elégedett pillanatai egy Széchenyinek, egy Aranyinak, Besánnak, Zsivorának: e pillanatok csak a szeretet nyújtotta nekik. És a mindennapi életben van-e egyéb, a mi az ember millióira a boldogságnak csak egyetlen sugarát lövellje, mint a szeretet? — Eötvösünk mondja: „Az ember mindig boldogság után fáradott; sok jót s hasznost talált e küzködésben, de mint az alchimista, sohasem azt, a mit keresett.“ Ezzel szemben lehetetlen ki nem mondanunk, hogy igenis, az ember megelégte boldogítóját már akkor, midőn legelőször szeretett; hogy e boldogság nem folytonos és nem zavartalan: az áldás nemünkön; éj után kedves a nappal, boru után gyönyörű a kék ég, izzadás után édes a nyugalom, bánat után igazi a boldogság. — A szeretet gyötör, kínoz, hogy annál nagyobb öröm fakadjon nyomában.

Hanem szeretni mindent lehet. A pénzszomj, kincs, hírvágj, rangkórrság, gőg stb. stb. szintén e forrásból származnak. Alkotni és rombolni; fölemelni és porba sujtani, jót tenni és bűnt elkövetni mind-mind egyiránt lehet a szeretet nevében. Azt, a kihez vagy mihez legjobban vonzódunk, képesek vagyunk megsemmisíteni s utána életünket kioltani; hány tragediának motivuma ez? Hát aztán a szerelmünk tárgyaért miket megteszünk a legnagyobb jótól a legelvetemültebb rosszig? — A ki megöli kedvesét, megcsalja apját, a ki lop, rabol, gyilkol, a ki átszúrja önmagát: az mind azért cselekszik így, mert szeret. Minden attól függ, vajjon vonzalmunk adta célt megbirjuk-e valósítani, vagy nem; hogyan járunk el a megvalósításban s ha ez nem sikerül — talán a módok korlátozottsága miatt, avagy emberi csekélységünk folytán — bírunk-e lemondani vagy sem?

Ha mondhatják, hogy mindent haszonért tesz az ember, mennyivel inkább mondhatjuk, hogy mindent szeretetből tesz. Mindent, mindent, szépet, rutat, igazat, hamisat jót és rosszat. Boldognak érezheti magát nemünk bármily tett sikere után s épen ezért a boldogság — tág értelemben véve — nevelési cél nem lehet; de, ha csak azt valljuk boldognak, kinek lelke szép, igaz, jó: akkor a nevelés kell, hogy boldogságra emeljen: ha pedig a testi jóllétet sem mellőzzük — s mint hogy azt tenni képtelenség — akkor a boldogítás nevelésünk feladatát képezi.

Ez az embernek, mint erkölcsi lénynek, boldog-

sága, a mire nemünk folytonosan vágyik s a mit a pedagógusok még is felejtnek, mellőznek. Pedig mit érne a legfensőbb tökély elérése, ha az nem boldogítana? Mit érne egy nemes, magasztos tett, ha az, kitől eredt, legalább pillanatra boldoggá nem tenné? Sokat ér másnak, a köznek, igaz: de legbecsesebb kell hogy legyen annak, ki annyira felemelkedett. Ez valósítja emberi természetünk s ki az egyént csak áldozatul akarja nevelni a közért, ki az egyéntől meg akarja tagadni a boldogságot: az embert, tökélyes embert nem nevelhet soha, az még legszembetűnőbb, legerősebb tulajdonságát sem ismeri emberi természetünknek. Az erkölcsi elaber boldogsága: ez a mi célunk.

És ezt a nevelő csak úgy érheti el, ha az általunk értelmezett boldogság iránt szeretet által szeretetet gyulaszt neveltjeiben.

Igy lesz a nevelés céljának és módjának alapja ugyanegy: a szeretet.

Ő alkot igazi nevelőket; ő önt ennek minden eljárásába életet; ő teremt jobb nevelési módszert s ennek megfelelő jobb-jobb eszközöket. Szóval ő az, mely a paedagogia minden, legnagyobb s legparányibb részletében elhatározó szerepet játszik.

A paedagogia célját sokképen határozták meg; csaknem minden kiváló író új meghatározást készített, jelezvén ez által, hogy a meglévő általánosan elfogadva nincsen. Nem ismerék azonban paedagógust, ki a szeretetről kicsinylőleg szólana, de célul nem merte emlegetni sem, mert fogalmát szűknek találta, mert a lélektan arról csak mint az érzelmek egyikéről beszél. Mi másképp fogjuk fel a dolgot. A szép, igaz, jó és a testi jóllét megvalósítása, más szavakkal tökéletesség a szellemi és testi életben, ez az emberi élet célja-e, az az igazi boldogság. Hogy ezt elérjük, szeretnünk kell, mert csak ez hajt tevékenységre, azok szolgálatában. Így a nevelés célja a szeretet, mely öntevékenységre hajt a szép, igaz, jó és testi jóllét megvalósításában.

Megfelelőbb-e ez a cél az eddigiekénél? Ítélje meg ki-ki, de ne feledje, hogy nincs boldogság, nincs nagy és nemes tett, nincs léte az énnék és másnak, nincs család, társadalom, haza, nincs erkölcs, tudomány, művészet: ha szeretet nincs. Ne feledje senki, hogy a ma legnemesbnek ismert, keresztyén ethika főkönyve, a szentírás két főparancsa: szeresd az Istent és szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.

A cél után következik e kérdés: főleg mi az, a hogyan és a mi által nevelnünk kell? Erre a kérdésre az elvek és eszközök özöne áll elő minden valamire való neveléstanból; de a szeretetet gondosan kerülük, pedig mindnyájan beismerik, hogy a szülők minden tudományos paedagogia alkalmazása nélkül a legnagyobb nevelők tisztán azért, mert — szeretnek. Én hát ki merem mondani, hogy minden nevelő ezt tartsa folytonosan. és főképen szeme előtt és e szerint cselekedjék mindig: szeretve nevelj, szeretet által nevelj! Hogy ez másképp nem lehet, azt mindenkinek be kell látnia, ha meggondolja: vajjon ki nevelné a gyermeket, ha senki sem viselkednék iránta vonzalommal és mire nevelné, ha semmit nem szeretne s viszont, ha a gyermekből kivész a ragaszkodás mindenki és minden ellenében, akkor ki vagy mi birna reá nevelő hatással? Jusson eszünkbe, hogy Pestalozzi számos s nem csekély hibája daczára a tanítók királya lett, mert — szeretett.

Jól tudom, heves ellenzésre talál, a mit itt mondtam, de míg be nem bizonyítják:

hogy a szeretet nem alapja az én lételemnek, nem alapja annak, hogy az én más felé irányul; hogy a szeretet-képesség velünk nem születik, hogy az semmiféle tárgyra nem vonatkozhatik, vagy ha vonatkozik is, tárgya iránt nem ő ösztönöz öntevékenységre;

hogy a szép; igaz, jó és testi jóllét megvalósul szeretet nélkül is;

hogy ez nem kell a család, haza, társadalom megalkotásához;

hogy a szeretet nem boldogít;

hogy szeretet nélkül az emberiség céljának megfelelőleg nevelni lehet;

míg ezek bebizonyítva nincsenek: addig engedjék tudnom, hogy a szeretet nevelésünk célja s nevelési módszerünk egyik főelve, mely a természetszerűségben bár benne van, de már fontossága miatt is külön tárgyalást kíván.

Ha aztán tévedésem napnál fényesebben kimutatott: akkor is megmarad számomra egy édes tudat: a szeretet, a keresztyénség főparancsa, az emberiség legnemesebb érzelmé ragadt el ma, mikor érzélem helyett értelem, szeretet helyett önhaszon fővezetői a nevelésnek s — az ember mégis távol áll a boldogságtól, az erkölcsi lénytől.

Peres Sándor.

Az egészségtan tanításáról.

(Folytatás és vége.)

Az oktatás célját a tárgy anyagával, s ennek feldolgozásával, a tanmódszerrel érhetjük el. — Szólok tehát az egészségügyi oktatás tananyagáról először, ezután tanmódszeréről.

Midőn az egészségügyi tananyagát szándékozunk meghatározni, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, sőt különösen szem előtt tartandó, hogy a tárgy tananyaga az illető fokozatu iskola vagy osztály tantervének keretén belül maradjon, a tanterv határát túl ne lépje, az osztály eredeti tananyagát új, nyers anyaggal ne szaporítsa. S lehetséges-e ez?! Igen! De utal erre a körülmény, hogy túlterhelhetésről hallunk manapság panaszt. Mennyiben lehet jogosult e panasz az elemi népiskolákban, s mennyiben van tényleg joga a panasznak a polgári s más középiskolákban, — ezt nem feladatunk vitatni. — De tény, hogy az egészségügyi tananyaga *kellő körültekintéssel, helyes paedagogiai, didaktikai érzékkel* úgy beilleszthető a tanterv keretébe, hogy tananyag szaporodást s ezzel túlterhelhetést aligha okozhat.

Hangoztatva volt az egészségügyi congressuson is azon elv, hogy az egészségügyi a természettudományokkal kapcsolatosan tanítandó. Ezen elvhez nincs mit tegyünk, mert egészségügyi oktatást csak úgy lehet, és úgy *kell* tanítani. Ezzel együtt egyszersmindenkorra megjegyezni kívánom, hogy az egészségügyi tananyag csak úgy lehet kimerítő, hézag nélkül való, teljes egész, ha a *tornázás is rendszeresen* tanítatik. A testgyakorlás v. tornázás oly kiváló jelenséggel bír a testi nevelésben, hogy minden néven nevezendő egészségügyi oktatás legkevesebb 50% -ot veszít értékéből, ha tornázást tanítványainknak nem tanítunk.

Visszatérve a természettudományokra, az a nézetem, hogy az egészségügyi oktatás kedvéért, a természet-

tudományokból több tananyagot felölelni nem szükséges, mint a mennyit a miniszteri tanterv iskoláink számára különben is előír. Csak azon természettudományi ismeretek csoportosítása, elbátérbe helyezése ama főbb v. alapeszmék körül, melyek az egészségtan lényegét alkotják, ez kívánja meg a tanító tárgyi ismeretét s különösen didaktikai ügyességét.

Mi tehát az egészségtan dispositiója v. alapeszméje? Nézetem szerint, rövid tételekbe foglalva, im ezek volnának:

- 1.) Tápláló eledelkel kell táplálkozni, a szerves ita-
lok használatát kerülni kell;
- 2.) Tiszta levegőt kell lélekezelni;
- 3.) Gondoskodni kell a test rendes hőmérsékletének
fenntartásáról;
- 4.) Tisztán kell tartani a testet;
- 5.) Váltakozzék a munka és nyugalom czélszerűen.

Vagy csak egyes szavakban kifejezve e tételeket: 1.) Táplálkozás. 2.) Levegő. 3.) Meleg. 4. Tisztaság. 5.) Munka és nyugalom.

Ezen alapeszméket öleli fel a Dr. Széll Lajos „Vezérkönyv az életmentés és egészségtanhoz“ és „Életmentés és egészségtan, elemi és polgári iskolai tankönyv“ — kiadja a vall. és közoktatásügyi ministerium, — czimü pályaműve is. Hogy azonban e munka mennyire felel meg a tan- és vezérkönyvhöz kötött követelményeknek, itt most tüzetesb ismertetését nem adhatom. Kétségkívül, sok, szép és hasznos tudnivalót találunk fel benne, de el nem hallgathatom mégis azon nézetem a „Vezérkönyv“-ről, hogy éppen nem vezérkönyv, a tankönyv — a vezérkönyvnek csak rövid kivonata lévén, — mint tankönyv: nem jó tankönyv.

Az egészségtani oktatás tananyagáról szólva, talán szükséges lenne, hogy közöljem *tantervezetem*, mely után én iskolámban az egészségtant tanítom. De tantervem közlését, — a Tek Szerkesztő úr becses engedelmével, e lap hasábjain — szabadjon egy későbbi alkalomra halasztanom. Szólok most még röviden e tárgy oktatásának *tanmódszeréről*.

E tárgynál az oktatás mikéntjének kivállóképpen ethikai, azaz erkölcsstani alapon kell nyugodnia; azért, hogy hasson az oktatás a gyermek lelkületére, kedélyére. Meg kell győznünk a tanulót arról, hogy az *élet és egészség* a bölcs teremő ajándéka; — ezeket megbecsülni, fenntartani, óvni, ápolni erkölcsi kötelesség; — meg nem becsülni, avagy az életet könnyelműen eldobni: erkölcsi bűn. Erkölcsstani alapja kell legyen az egészségtani oktatásnak, mert — *az egészségtan: gyakorlati erkölcsstán*. S ha nem erkölcsstán, durva materializmus.

Legyen az egészségtani oktatás *szemléltető*. Egyetlen tétele sincs e tárgynak olyan, hogy az akár közvetett, akár közvetlen módon szemléltetni ne lehetne. Minél több szemléltetési eszközzel rendelkezünk, s minél több oldalról világosítjuk meg a tanítandó tételt, oktatásunk annál eredményesebb lehet.

Legyen továbbá *igaz*, az igazságnál fogva *meggyőző* az egészségtani oktatás. Feltevésekkel, meg nem állapított tényekkel ne terheljük a tanulót. Sok, szép és egyszerű igaz tétele van az egészségtannak, s ha ezekből teljes meggyőződést meritnek tanítványaink, oktatásunk nem leend kárba vesztett fáradság. De, meg kell jegyezmem, hogy van oly igazság az egészségtanban, s néha a gyermek pusztá kíváncsiságból oly kérdést dob

a tanító elé, melyre a teljes igaz felelet több kárt okozhat a gyermek erkölcsvilágában, mint az ártatlan félre magyarázás.

Azon nevezetes oktatási elv, hogy tanításunk a gyermek *szellemi fejlettségéhez legyen alkalmazva*, megköveteli, hogy kellő gondal kidolgozott tanterven alapuljon az egészségtani oktatás is; legyen az tervszerű. Ez azonban nem zárja ki az *alkalomszerűséget*, mit e tárgy tanításánál lépten-nyomon fel kell használnunk, a nélkül, hogy oktatásunk ide-oda kapkodóvá válne. Általán, mindazon oktatástani elvek, melyek más tantárgyak tanításánál figyelemre méltatandók e tárgy oktatásánál sem szabad szem elől tévesztenünk.

Csak egy módszertani eljárás lehet különböző, mely különösen az elemi népiskolában alkalmazható. E módszertani eljárás, vagy ha úgy tetszik didaktikai műfogás abból áll, hogy az egészségtani tételeket a tanító parancsoló mondat alakjába foglalva, gyakoroltassa, emléttesse be tanítványával. E nézetem röviden indokolni, megkísértem. A parancsoló mondatba foglalt egészségtani tételek — tapasztalat után állítom, — sokkal maradandóbb, élénkebb benyomást gyakorolnak a gyermek lelkületére, eszmekörét jobban lefoglalják, mintha e tételeket csak könnyedén, olvasmányyszerűleg kívánnók megtanítani. S a mi a fő dolog, a parancsolat rövidsége, határozottsága bizonyos erővel vonza az embert, s különösen a gyermeket a *teljesítésre*. Ha tüzetesen szemlélteti, kellően megérteti, megmagyarázza a tanító a begyakorlandó tételt, a tanítvány nem az értelem nélkül való emlézési munkát végzi. A helyes módszerrel kifejtett szabálynak begyakorlása közben gondolkozik a tanítvány s határozott kifejezéseket sajátít el.

Végül, még egy a szükséges, a mit az egészségtan tanítójának mindig tudnia, és soha nem szabad felejtenie. Ez több a tudománynál; mert művészet. Könyvekből, módszertanból nem lehet megtanulni, sőt még a gyakorlat sem hozza meg, ha a tanító egyéniségében ez nincs meg. Ez a *művészet: a szeretet*. Mily boldog az a tanító, a ki *tud* szeretni! Szeretet nélkül egészségtant tanítani nem lehet. Szeresse a tanító tanítványát, szeresse e tárgyat, lelkesüljön és — sikert arat!

Kriza Sándor.

A kolozsmegyei tankerület népoktatás- ügye az 188⁴/₅-ik tanévben.

I. Az összes tankötelesek száma a lefolyt 188⁴/₅-tanévben tett az egész tankerületben 27973-at, a mi a tankerület összes lakószáma (a 196,307-nek) 14.25 %-a

Ezek közül 6—12 éves fiu volt 9994 s leány 9293; 13—15 éves ismétlő iskola-köteles 4509 fiu és 4177 leány.

Vallás szerint: róm. kath. 2709, gör. kath. 12296, gör. kel. 4134, helyv. hitv. 6640, ág. hitv. 989, unitárius 292, és mózes hitü 913.

Anyanyelvük szerint pedig így oszlottak meg az összes tankötelesek: magyar volt 10302, német 1249, román 16416, tót 3, és cseh is 3.

Itt megjegyzem, hogy a tankötelesek összes száma a megelőző 188³/₄-tanévi 26955-hez képest 1018-czal szaporodott, minek nagyobb része csak a helyesebb összeírás, meg általam kötelességszerűen megjegyzett helyes-

bitések eredménye, mert a lélekszám 1 év alatti emelkedése csak kis részét teheti a kimutatott gyarapodásnak.

Ugyanitt érdemesnek vélem a felemlítésre azt is, hogy a tankerületek 913 mőzeshitű tankötelese közül magyar anyanyelvűnek vallotta magát 531 (= 58.2 %), német anyanyelvűnek mutattatott ki 382 (= 41.8 %).

II. A tényleg iskolába járókról:

a) elemi iskolába járt 7583 fiu s 6658 leány; összesen tehát 14241.

b) ismétlő iskolába (ide értve az iparos és kereskedő tanulókat is) 2891 fiu és 2184 leány; összesen = 5075.

c) felső nép- és polgári iskolába (ide számítva a keresk. középiskolát és a felsőbb leányiskolát látogatókat is) 262 fiu s 107 leány; összesen 369.

d) magán intézetbe 112 leány s

e) középiskolába (a Kolozsvárt levő 3 főgymnasiumba) 396 tanköteles növendék.

Fennobbiek szerint tényleg részesült oktatásban 11132 fiu és 9061 leány, összesen tehát 20193; a mi a tankötelesek összes számának 72.18 %-a.

Ellenben nem nyert oktatást 3371 fiu és 4409 leány, összesen 7780, azaz az összes tankötelesek 27.82 %-a.

Az oktatásban részesült 20193 tanköteles közül valóság szerint: róm. kath. volt 2257, gör. kath. 8499, gör. kel. 2789, helv. hitv. 4817, ágost. hitv. 947, unitárius 274, és mőzes-hitű 610.

Anyanyelv szerint magyar volt 7927, német (ide értve 76 mőzes hitűt is) 974, román 11288, tót 2, és cseh is 2.

Nem nyert oktatást a 10302 magyar tanköteles közül 2375, az 1249 német közül 275, a 16416 román közül 5128, a 3 tót közül 1, és a 3 cseh közül is 1.

Szaporodott a tényleg oktatásban részesülők száma a megelőző 188³/₄ tanévi 19281-hez képest 912-vel; de viszont az oktatást nem nyertek száma is szaporodott az alkori 7674-hez képest 106-tal; a mi azonban — tekintetbe véve a tankötelesek számának jelentékeny gyarapolását — visszaesésnek még sem tekinthető. Sőt tekintetben is javulás észlelhető; mert a míg az 188³/₄ tanévben az oktatásban nem részesülők az összes tankötelesek 28.47 %-át tették, addig a legutóbb lefolyt tanévben ez arányszám már 27.82 %-ra apadt le.

Ugyanitt meg kell jegyezmem azonban, hogy az iskolalátogatásnak a viszonyainkhoz képest elég kedvező arányát főleg Kolozsvár nagy számú iskolái tanulóinak felszaporodta, meg a megye területén új állami iskolák felállítására eredményezte. S nem hallgathatom el azt sem, hogy a megyében kivált a havasi és mezőségi részein még most is jelentékeny számú oly község van, melyekben a tanköteleseknek fele is alig részesül oktatásban.

III. A megelőző tanévhez képest legtöbbszörre haladást, vagy legalább javulást tüntetnek fel az iskolázás egyéb viszonyaira vonatkozó, következő számadatok is:

a) Legutóbb 8 hónapig járt iskolába az 188⁴/₅ tanévben 14647 (gyarapodás 1108); 8 hónapnál kevesebb ideig járt 5546 (előnyös apadás 196).

b) A tanuláshoz legszükségesebb tankönyve megvolt 14108-nak (gyar. 1013); nem volt meg 6085-nek (előnyös apadás 111.)

c) Félnapos mulasztási eset volt 97852, melyeket 15442 tanuló követett el. (A megelőző tanévben 14842 tanulóknak volt 96640 félnapos mulasztása.) A mulasztottak összes szá-

mából fölmentetett 94388; pénzbírsággal büntetett 3464. Ezen büntetés címén folyt be az érdekelt iskolák pénztárába 584 frt, mely összegből isk. vagy népkönyvtárra fordított 24 frt, szegény tanulók segélyezésére 56 frt 60 kr, taneszközök szerzésére 314 frt 40 kr. s isk. célra tőkésített 189 frt.

d) A rendes iskolázás kötelékéből kilépett s illetőleg az elemieknél felsőbb v. ismétlő iskolákba átlépett 12 éves koru tanulók közül irni és olvasni tudott 1952 (gyar. 348), csak olvasni tudott 366 (előnyös apadás 206.)

IV. A községek iskolai viszonyairól.

Volt az egész tankerület területén (Kolozsvár sz. kir. varossával együtt) 237 önálló község. Ezek közül 224-ben helyben volt egy vagy több népiskolai, 8 más szomszéd községhez volt iskolázás tekintetében becsatolva. Névszerint: *Bádok*, melynek tankötelesei egy része részint Borsára, részint Kidébe járt; *Bánffy-Dongó*, mely a hozzá közel eső Gyerőffy-Dongóval közös iskolát tart; *Csomafája*, honnan néhány tanköteles Gyulába és Kidébe járt; *Kendermál*, mely Magyar-Nagy-Zsomorhoz volt beosztva; *Kovácsi*, mely Babuczhoz csatlakozott; *Pusztaszent-Miklós*, mely tanügyileg Apahidához tartozott; *Zentelke*, mely a vele egybefort Kalota-Szent-Királyfal tanügyileg egyesült, s végre *Daróc*, mely — külön tanító nem létében — Bogártelkéhez csatoltatott. — Habár — Zenteike és legfeljebb még Bánffy-Dongó kivételével — az imént felsorolt, csatlakozó községek iskolázását sem nevezhetjük szabályszerűnek, sőt még türhetőnek sem; még szomorubb, hogy *Megyénk 5 községében nem volt se iskola, se iskolázás*. Ezek pedig: *Bogács, Komlód, Retyiczél, Szent-Márton-Macskás és Viság*, mely utóbbiban azonban csak építkezés miatt szünetelt a tanítás. Ellenben örvendetes, hogy önálló, helyi iskolatartóvá vált a lefolyt tanévben 3 község, t. i. Magyar-Macskás, Meregyó és Zsobok, mely 2 utóbbi régebben is az volt; de tanító nem léte miatt a megelőző egész tanévben szünetelvénnök a tanítás, akkor az önálló iskolatartók sorából kiestek.

V. Az iskolákról.

Az iskolák összes száma (nem számítva be ide a Kolozsvárt levő kereskedelmi és iparos szakiskolákat, valamint a képezdékét s óvodákat sem) tett az 188⁴/₅ tanévben 320-at, (gyarapodás 3). Ezek közül a) *jelleg* szerint: állami 23, *községi* 10, r. kath. 16, gör. kath. 153, gör. kel. 49, helv. hitv. 51, ágost. hitv. 8, unitárius 3, mőzes hitű 2, magán engedélyezett 4, s egyesületi 1.

b) *Fokozat* szerint: elemi 316, felső népiskola (ide véve a kolozsvári felsőbb leányiskolát is) 3, polgári iskola 1.

c) *Egyéb minőség* szerint: vegyes iskola 385, tisztán fiúiskola 16, és tisztán leányiskola 19.

Létesült a lefolyt tanévben 7 községben 11 új iskola. És pedig: Csucsán, Gyerő-Vásárhelyen, Györgyfalván és Kolozson 2—2 áll. isk. (1 fiu s 1 leány). Magyar Macskáson és Meregyón 1—1 gör. kath. (az utóbbi csak újra megnyilt) és Zsobokon 1 helv. hitv. (szintén csak újra megnyilt.)

Ellenben *megszüntek*: Szucsákban és Viságon 1—1 gör. kath. iskola (utóbbi csak építkezés miatt). *Daróc*on, Gyerő-Vásárhelyen, Györgyfalván és Kolozson 1—1 ev. ref. (Az első csak tanító nem léte miatt szünetelt; a 3 utóbbi az újonnan felállított áll. iskolák miatt.) Ugyancsak Kolozson megszűnt az unitárius iskola is; Csucsán pedig a csak szükségből ideiglenesen engedélyezett magán iskola. *Megszűnt*, vagy legalább teljes tanéven szünetelt tehát 8 községben 8 iskola s ezért gyarapította az újon létesült s il-

letőleg újra megnyílt 11 az 1883/4. tanévi létszámot csak 3-mal.

VI. Az iskolák tanítási nyelvéről.

Magyar volt a tanítási nyelv 108 (gyar. 3) iskolában; német 7 ág. hitvallásban; román 195-ben (apadás 2); és pedig 147 gör. kath. s 48 gör. kel. iskolában; német-magyar 3-ban (1 ág. hitv. és 2 magán engedélyezettben); s román-magyar 7-ben (6 gör. kath. és 1 gör. kel.) — A nem magyar tannyelvű iskolák közül elég sikeresen tanítattott a magyarnyelv 81 gör. kath.; 16 gör. kel. és 6 ág. hitv., összesen tehát 103 iskolában; mi a megelőző tanévi 94-hez képest 9 gyarapodást mutat.

VII. A tanítókról.

A tanulók összes száma 386-ot tett (gyar. 4). Közülük képesített volt 283 (gyar. 9); nem képesített 103 (apad. 7); rendes 310 (gyar. 8); segéd 76 (apad. 4). Nem szerint: férfi 337 (apad. 5); nő 49 (gyar. 9). Szóban és írásban teljesen birta a magyar nyelvet 251 (gyar. 20); csak szóban, de teljesen 41 (gyar. 4); szóban keveset 80 (apad. 6); semmit sem tudott 14 (apad. 3). A nem magyar ajku tanítók közül 74 szerezte meg a magyar nyelvi tankepesítést, a mi a megelőző tanévi 56-hoz képest 18 gyarapodást mutat. — Ide jegyzem azt is, hogy az összes tanulók közül 287-nak (gyar. 4) volt természetbeli lakása; 99 pedig (gyar. 15) lakbért kapott.

VIII. Az iskolák felszerelésére s berendezésükre vonatkozóak.

Volt a 320 iskolában összesen 398 tanterem (gyar. 4). Ezek közül legalább 3,5 méter belső magassága volt 135-nek; kevesebb 263-nak; egy-egy tanulóra legalább 1 □ méter térfogat esett 155-ben; kevesebb 243-ban.

Saját házában volt elhelyezve a 320 iskola közül 277 (gyar. 1); bérházban 43 (gyar. 2).

Gyümölcsfa-iskola volt 113 (gyar. 2); iskolakert 247 (gyar. 2); tornatér 247 (gyar. 17); isk. irótábla 444 (gyar. 3); szemléleti képgyűjtemény 44 (gyar. 3); fali olvasótábla 278 (gyar. 9); számoló gép 176 (gyar. 8). Magyarország fali térképe 257 (gyar. 8); oszt. magy. monarchiáé 88 (gyar. 1); Európáé 125 (gyar. 6); föld öt része 128 (gyar. 4); földgömb 141 (gyar. 5); természetrajzi falitáblák gyűjt. 140 (gyar. 5); természettani 71 (gyar. 4); rajz- és szöpirási minta gyűjtemény 318 (gyar. 5); tanítói és isk. könyvtár volt 79 (gyar. 4); népkönyvtár 17 (gyar. 2); szegény tanulók számára tankönyvgyűjtemény volt 56 iskolánál; testgyakorló eszközökkel való felszerelés 20-nál (gyar. 1).

Iskolai takarékpénztár volt Bánffy-Hunyadon az áll. el. és felső fiu- és leányiskoláknál, Kolozsvárt az ág. hitv. vegyes elemi iskolánál és Szucsákban az áll. el. fiu- és leány iskolánál; tehát összesen 3 községben 7 iskolánál, melyekben 13 kezelő felügyelése alatt 147 betevő, összesen 461 frt 64 krt takarékoskodott meg.

Helyén látom itt felemlíteni azt is, hogy 1869-től 1885-ig egészen újból szerveztetett a tankörületben 55 iskola; új iskolaház épült 77 (91 tanteremmel); és új tanítói állomás szerveztetett 98.

IX. Az iskolák bevételeiről s illetőleg fenntartásuk fedezeti tényezőiről.

A bevétel s illetőleg a fedezet összege tett összesen 168459 frtot (gyar. 14550 frt). Ebből készpénz 135508, lakás, termés s pénzértékre számítható egyéb 32951 frt.

Ingatlan vagycnuk volt az összes iskoláknak 257997 frt becsértékű, melyből az iskolai és tanítói szántók, rétek, erdők stb. értéke 34541 frt; a tantermeké s tanítói lakásoké 223456 frt.

A 168459 frt teljes fedezeti összeg a következő tényezőkből került ki: az ingatlanok átlagos jövedelme adott 11650 frtot; az elhelyezett tőkék (25174 frt) kamat jövedelme 1480 frtot; tandíj czimén vétetett be 32545 frt; az állami segély tett 45280 frtot (gyar. 11240 frt); közséگی 34225 frt. (gyar. 2420 frt); egyházi segély 35320 (apadás:940 frt); egyéb vegyes forrásu jövedelem 7959 frt.

X. Kiadások.

Rendes tanítók fizetésébe adatott ki 98240 frt (gyar. 7680 frt); segéd tanítókéba 25150 frt (apad. 2154 frt). Fűtésre, tisztogatásra stb. 12572 frt; taneszközökre s tantermek felszerelésére 7054 frt; szegény tanulók segélyezésére 2169 frt; vásárlásra, építkezésre s tőkésítésre 19480 frt (gyar. 3550 frt); vegyes kiadás, ide értve a pénztármaradékot is 3794 frt.

Váradi Károly,

Kolozsmegye kir. tanfelügyelője.

Még egy nyílt levél az erdélyrészi néptanító karhoz.

A nagy-szebeni állami iskolák tanítótestületei által javasolt összejövetelre a kolozsmegyei tanító-egyesület választmánya a „Család és Iskola“ 1885. évi 20. számában közölte választát.

Az általunk javaslatba hozott eszme keresztülvitelét nemcsak az egész ügy részletes kifejtésével, hanem a t. választmány által felhozott nehézségek és akadályok nem létezésének tárgyilagos kimutatásával érhetjük el.

Nem tartjuk a magunk részéről ildomosnak a tanítót a szó szoros értelmében vett tanítói kötelezésekre ítasítani, mert felteszük azt hazánk minden lelkiismeretes tanítójáról, hogy működésének súlypontját az iskolába helyezze.

De térjünk át a tulajdonképeni tárgyra s lássuk először, hogy a kolozsmegyei tanítóegyesület t. választmánya miért tartja a javasolt eszme keresztülvitelét hátrányosnak?

A t. választmány nem tartja szükségesnek a javasolt közgyűlés megtartását a következő indokoknál fogva:

- 1) mert Erdély néptanítói tagjai lehetnek az E. M. K. E.-nek s így gyűléseiben részt vehetnek;
- 2) mert az E. M. K. E. elég tért nyit közgyűlésein az eszmék megvitatására;
- 3) mert az E. M. K. E. közmivelődési (oktatásügyi) szakosztályában a tanítók hasznos szolgálatot tehetnek az ügynek;
- 4) mert a felnöttek tanításának kérdése a folyó évben tartandó országos tanítói gyűlésnek is tárgyát képezi;
- 5) mert az eszme keresztülvitelének módozatai megvitatathatók a tanítótestületi, tanító-egyesületi gyűlésekben és a szaklapokban;
- 6) mert ezen kis országos (?) gyűlés balmagyarázatra adna alhalmat, hogy Erdély még most is külön ország akarna lenni, mint némelyek óhajjták;
- 7) mert e gyűlés megtartása sok pénzbe kerül, az államhoz folyamodni szegény volna, penzhiány miatt a vidéki tagok kellő számban nem jelenhetnének meg;
- 8) Mert az E. M. K. E. segélyét sem vehetjük igénybe, az közvagyon, a nemzeté s kérdés, vajjon nyújthatnánk-e anyagi áldozattal egyenértékű erkölcsi szolgálatot?
- 9) mert a tervezett gyűlést sokan tüntetésnek vennék;
- 10) mert a tanító első munkaköre az iskola, és csak második a társadalom.

Ezekben elmondottuk röviden azon főbb gondolatokat, a melyeknél fogva a kolozsmegyei tanítóegyesület t. választmánya a javasolt erdélyrészi gyűlést hátrányosnak tartja.

Mi az említett dologra nézve más nézetben és meggyőződésben vagyunk. Megkíséréljük az aggályokat és hátrányokat eloszlatni.

Az E. M. K. E. gyűlésein a tanító, mint rendes tag, rész vehet ha t. i. pénze van. Ha nincs pénze, nem mehet el, úti költséget pedig nem ad senki. A mint ebből látszik, a t. választmány okoskodása nem állhat meg, mert a tanító pénz hiánya miatt a rendes választmányi, szakbizottsági és közgyűléseken nem jelenhetik meg.

Erre azt mondhatja a t. választmány: ha nem jöhet el, küldje be javaslatát írásban, mert azok az illetékes gyűlésben tárgyalatni fognak. Ugy van.

Azonban meg fogja engedni nekünk a t. választmány, ha mi életkérdési ügyek írásban való elintésésében teljesen nem bízhatunk.

Az elintésésnek e módja nem nyújt elég kezességet az eszme gyakorlati kivételére nézve. Írásban csak végszükség esetén intézünk el fontos ügyeket, a míg lehet, mindenki az előszót választja eszközül. Továbbá ne feledjük azt soha, hogy ezen kérdés gyakorlati kivételének tárgyalásánál minden áron meghallgatódnak azon férfiak, kik a tapasztalatból szép ismereteket szereztek. Gyűlésben élő szóval kell e kérdést megvitatnunk s a kiviteli módokat megállapítanunk.

A felnőtték magyar nyelvi oktatásának kérdése a III. országos tanítói képviselői gyűlésnek tárgyát képezi. Ennek mi igen örvendünk. Ha több haszna nem lesz e kérdés országos tárgyalásának, lesz annyi, hogy az érdeklődést felkelti. Csak hogy nekünk e pontnál megállanunk nem szabad. Az elvek csak akkor jók és áldást hozók, ha megvalósítottak. A kérdésnek ily terjedelmes megvitatására az országos gyűlésnek ideje nincs. E helyen még azt kérdezzük, hogy nem fogják-e az országos gyűlést még nagyobb tüntetésnek venni?

Az eszme megvitatható a tanítótestületi, tanító-egyesületi gyűlésekben és a szaklapokban. Így is kell annak lennie. Mi nem vagyunk az apró foltozásnak barátjai; egységes, országos és praktikus terv készítésére kell törekednünk.

Arra törekszünk, hogy a felnőtték magyar nyelvi oktatása egy határozott terv szerint vitessék keresztül.

Ne maradjunk már mindig az elvek megállapításának terén; hanem menjünk tovább és állapítsuk meg a keresztülvitel minőségét. Ha ezt nem tesszük, akkor a felnőtték oktatása itt-ott, igen kevés helyen fel fog karoltni, de országos szervezése soha sem fog sikerülni.

Nem elég az, hogy az E. M. K. E.-nek szakosztályai vannak, alkalmat kell adni a tanítóknak arra, hogy a cultur ügyért megtehessék a szükséges szolgálatokat, hogy annak gyűlésein részt vehessenek: mert az erkölcsi erő és a súly a tanító kezében van.

Az egyenlőség és testvériség temploma az iskola. Innen kell mindennek kisugároznia, a mi a kis és nagy polgár érdekére vonatkozik. Ezeket nem azért mondjuk el, mert talán az iskoláról akarunk magyarázatot tartani, hanem tisztán csak állításaink indoklására.

A mi a bal magyarázatot illeti, arra csak annyit jegyzünk meg, ha az E. M. K. E. és az országos gyűlés nem ad bal magyarázatra alkalmat, akkor az erdélyrészi tanítók képviselőinek gyűlése sem fog bal magyarázatra okot szolgáltatni. Ne ijesszessük magunkat már jó előre rémképekkel. A óvatosság igen jó, de a tulovatosság mindig a lanyhaság bizonyos foka.

Nem úgy állanak a viszonyok, a hogyan sokan képzelik és a nemzetiségi lapok kürtölik. A józanul gondolkozó idegen ajku földmivelők, iparosok és kereskedők nem magyarázzák félre törekvéseinket, ellenkezőleg üdvözlik azokat; mert érzi mindegyik, hogy a magyar nyelv tudása nélkül mily nehéz a létért való küzdelem. Ez meggyőződésünk; a gyakorlati élet állításunk valódisága, meggyőződésünk helyessége mellett.

A gyűlés pénze kerül. Ez nem akadály. A kiadások fedezésére több forrás kínálkozik. A cultur-egyesület alapszabályai értelmében cselekszik, ha a gyűlést segívezi. A kolozsvári tanítótestület az egybegyűlő 30—40 tanító elszállásolásáról lenne szíves gondoskodni. Kolozsvár nemes közönsége szívesen és örömmel fogadná a szép munkát teljesítő tanítótestületet. Ha a culturegyesület céljainkat nem támogathatná, akkor az egyes tanítóegyesületek lássák el képviselőiket 4 frt napi díjjal, a mi, ha a gyűlés három napig tart, 12 frtot tesz. Az állami vasutak igazgatósága hajlandó lenne a Kolozsvárra utazó képviselőknél ingyen jegyet adni. Hogy a gyűlés rendezése nagy fáradsággal járna, az tény. De tény az is, hogy a rendezők ezzel maguknak a haza szolgálatában szép elismerést és érdemet szereznek. Végül még egy dolgot említettünk fel. Tapasztalásból tudjuk, hogy az erdélyrészi tanítók közül a nagy szünetekben többen elmennék Kolozsvárra különféle célból. Ezek esetleg utazásukat a gyűlés idejére halasztanák.

Emlékezhettünk még az utolsó egyetemés tanítógyűlésre. Ki adott akkor a Budapesten megjelent tanítóknak napi díjat? Senki.

Hát Erdélyben nem találkoznék 30—40 tanító, kik ha a gyű-

lés semmiféle anyagi támogatásban nem részesülne, ott saját költségükön is megjelennének?

Mi azt hisszük, hogy igen.

Fontos megjegyzés vala az a t. választmány részéről, hogy nyújthatnának-e, kellő erkölcsi szolgálatot a teljesített anyagi kiadásokért.

Mi az erdélyrészi tanító karral más véleményben vagyunk, és azt mondjuk: az erdélyrészi magyar és hazafias tanítókar a felebaráti szeretet szent érzelmétől áthatva fényes szolgálatokra képes, ha részére a „semmit rólunk nélkülünk” szavakba rejtett hivatás megoldását biztosítjuk, *elősegítjük*.

Egy ilyen gyűlés mozgásba hozza az észet és a szívet, megkettőzöttei a lelkesedést, melyre mindnyájunknak olyan nagy szükségünk van.

Mi nem tartunk attól, hogy akár száz, akár román polgártársaink tüntetésnek vennék ezen összejevetelt

Hiszen akkor ne tartsanak gyűlést hazánkban a cultur-, iskola- és magyar nyelv terjesztő egyesületek, mert gyűléseket az illető nemzetiség mindenütt tüntetésnek fogja venni. Akár gyűléseznünk, akár nem, a nemzetiségek agitatorait senki sem fogja kiábrándítani. A polgárság az ingyenes magyar nyelvi oktatást mindenütt szívesen fogadja saját jól felfogott érdekében.

Nem a tízzel-vassal való magyarosításról van szó, — ezt a nemzetiségi vezetők sem gondolják, — hanem arról, hogy a jelenlegi gazdasági válság miatt az életfenntartással amenny is nagyon küzdő polgárnak teremtsünk módokat az élet terhének könnyebb elviselésére. E célra a magyar nyelv tanításával elősegíthetjük.

Ez, t. választmány, elvitázhatlan tény. Ha tervünkről lemondánk, hasonlóké volnánk azon gazdákhöz, ki bárányfelhőket látván, nem rendezi vetését, mert az eső úgy is megsemmisíti. A mi vetésünk sincs rendben. Polgártársaink állapota szomorú, nemcsak a magyar nyelv nem tudása, hanem sok helyen a kellő műveltség hiánya miatt is. A kik az iskolából kikerültek s a mult idők sok szomorú eseménye miatt az életfenntartás feltételeit nem szerezheték meg, azokat veszni hagyjuk? Mentsük meg mindig, mi megmenthető.

Erre azt mondhatja a t. választmány: a választmány, a kormány és minden jó magyar polgár ezt akarja. Ugy van.

Egyet akarunk, csak útaink nem egyeznek.

A t. választmány meglegszik e kérdésnek a tanítóegyesületi és az országos képviselői tanítógyűlésen való tárgyalásával. Minem.

A tanítóegyesületi gyűlések csakis saját, megéjők viszonyait ismerhetik legközelebről, továbbá sem céljuk sem feladatuk e kérdés országos érdekű elintézése nem lehet.

Az országos képviselői tanítógyűlés az idő rövidsége miatt o kérdés nagy horderejéhez mérten el nem intézheti. A kettő között egy nagy úr van, melyet a kerületi gyűlés tölt be. Nekünk o kérdésnek az általunk javasolt módon való tárgyalására nagy szükségünk van tekintet nélkül az országos tanítói gyűlésre. Itt a mi viszonyainknak megfelelően, úgy sem intézhető el az ügy. Nekünk az erdélyi kerületre nézve egy részletes munkatervet kell kidolgoznunk, ha az intézmény teljes szervezését akarjuk.

Mi az eszme gyakorlati keresztülvitelért a javasolt összejevetelt még egyszer a legmelegebben ajánljuk.

Nem vágyunk mi ezzel az országos tanítógyűlés elé, hanem ellenkezőleg az erdélyi kerületből egy olyan praktikus, a tapasztalat alapján készített munkát terjeszthetünk az országos gyűlés elé, a mely e kérdés eldöntéséhez szép adatokat fog szolgáltatni.

Hogy mi legyen a tanító törekvése, milyen honpolgárokat neveljen, erre nézve a t. választmány. nézeteinket és érzelmeinket mondassa el.

Hogyan gondoljuk mi e gyűlést szervezendőnek?

- 1.) Az erdélyrészi tanítóegyesületek felhívandók e tétel alapos tárgyalására.
- 2.) Minden tanítóegyesület válasszon e gyűlésre két képviselőt.
- 3.) Állapíttassék meg a tanítóegyesületek meghallgatásával a gyűlés ideje.
- 4.) A bejelentett képviselők részére eszközöltessék ki a vasúti szabad-jegy.
- 5.) Az E. M. K. E. szavazzon meg egy összeget a gyűlés kiadásainak fedezésére.
- 6.) Kolozsvár városának polgárai kéretnének meg szabad lakás felajánlására.
- 7.) Válasszassék előadó.
- 8.) A tanítóegyesületi képviselők tanítóegyesületük határozatait vigyék magukkal.

Kolozsvár városának nagyrabecsült tanítóit tisztelettel-kérjük, miszerint e dolgok keresztülvitelére rendező bizottságot választani sziveskedjenek, a mely a részletes munkatervet állapítaná meg.

A gyűlés tárgysorozatát képezné:

- 1.) A felnőttek tanfolyamának tanítási anyaga.
- 2.) A tanítási módszer.
- 3.) A tanítási idő és óraterv.
- 4.) A tanfolyam anyagi kiadásainak fedezése.
- 5.) A tanító jutalmazása.
- 6.) A felmerülhető nehézségek elhárítása.
- 7.) A felnőtteknek csoportokba való osztása.

Másodsor kérjük Kolozsvár városának igen tisztelt tanítóit: Tegyék meg az áldozatot a nagy ügyért, mert erre nagy szükségünk van.

Hazánk szak- és napilapjainak szerkesztőit pedig kérjük nyílt levellink közlésére, hogy a gondolat hazánk minden tájékán hívókra és terjesztőkre találjon.

Nagy-Szeben, 1886. márczius hó.

A nagy-szebeni áll. elemi fiu-, leány- és felső leányiskolai tanítótestületek határozatából:

Zöld József,
testületi jegyző.

Láng Mihály,
igazgató.

V E G Y E S E K.

— **Értesítés.** A biharmegyei tankerületi tanító-testület f. é. márczius 22-én, d. u. 3 órakor, N.-Váradon, a megyeház nagy termében, nyilvános rendkívüli közgyűlést tart. Tárgyai a közgyűlésnek: 1. Előző megnyitói beszéd és előterjesztések. 2. „A korai iskoláztatás hátrányai” című, testületileg előre kitűzött vitatétel feleltérkezése. Előadó: Gábel Jakab. 3. A f. é. augusztusban összehívandó országos tanító-gyűlés tárgyalása alá bocsátott hat kérdésre tanítótestületünk által adott írásbeli feleletek átvizsgálásával megbízott tagok jelentése. 4. A III. országos tanító-testületi képviselői közgyűlésre Budapestre küldendő egyleti képviselő megválasztása. 5. Folyó ügyek és indítványok tárgyalása. Nagyvárad, márczius 13-án 1886. *Eszenyi Sándor*, tantestületi elnök.

— **Kinevezés.** Vallás- és közoktatási miniszter ur 29747—1885. sz. a. rendeletével a dévai főreáliskola torna-tanárát, Tóth Ferenczet a dévai áll. tanítóképződéhez, előbbi állásának megtartása mellett, tornatanárrá nevezte ki.

— **Járványok.** Hunyad megyében, főként himlő- és torokfájás miatt folyvást több iskola van bezárva.

— **Az orsz. tanítóegyesület s a kath. egyház.** Érdekes hírt közölnek a lapok. A katolikus püspöki kar — így szól az értekezés — a hercegprímás elnökléte alatt ez évi márczius 2-án kezdte meg Budán értekezletét. Az értekezlet egyik pontját annak eldöntése képezi, hogy a kath. tanítóegyletek részt vehetnek-e az orsz. tanítógyűlésen? Valóban érdekes s egy kissé talán különös is. Soha se mertük volna elhinni, hogy a kath. tanítóegyletek oly nagyon is függő viszonyban álljanak egyházi hatóságokkal szemben, ha e közlemény hiteles formában napvilágot nem lát.

— **Kinevezett és véglegesített tanfelügyelő.** A vallás- és közoktatási m. kir. miniszter a torontálmegyei kir. segéd-tanfelügyelői állomásra Eötvös Károly Lajost nevezte ki, Varjassy Árpád aradmegyei kir. tanfelügyelőt pedig jelen állásában végleg megerősítette. Az új segéd-tanfelügyelő az ügyvédi téren szerezte a paedagogiai praxist.

— **A „magyarországi tanítók árvaháza”** most részesült először abban a szerencsében, hogy öröklés útján jutott egy jelentékenyebb összeghez. Ugyanis e napokban hunyt el Budapesten Horváth József gr. Károlyi Alajos nyugalmozott számvevője, ki végrendeletében a „Magyarországi Tanítók Arvaháza”-nak 600 frtot szentelt. Az árvaháza különben a takarékpénztárak is kezdenek figyelmet fordítani. A pesti hazai első takarékpénztár 100 frtot, a veszprémi 10 frtot, a kézdi-vásárhelyi 5 frtot, a décsi 3 frtot küldött be. A tanfelügyelők közül Steinbach kir. tanácsos ur Torontálban a hozzá küldött 50 Trefort-képet mind eladta, az ezekért járó 30 frtot beszolgáltatta s további elárúsításra még 80 példányt kért. Az árvaház alapja a legutóbbi kimutatás szerint 36,290 frt 60 kr.

— **A Mária Dorothea egyesület alapja** mint a Nemzeti nőnevelésből látjuk, ez időszerint 5480 frt 84 kr. Ezen összegben nem foglaltatik benne a Mária Dorothea és Margit főhercegnők him-

zéséből befolyt jövedelem, mely egymaga 6000 frtot tett ki. Az egyesület választmánya egyik utóbbi ülésében már azon kérdéssel is foglalkozott, hogy ne kezdene-e meg akcióját. A vélemények szétágazók lévén, Tóth József elnökléte alatt bizottság küldetett ki részletes javaslat elkészítésére.

— **A bécsi híres paedagogiumot** hir szerint beszüntették azon okból, hogy a ráfordított évi költség 20 ezer frtra rug, míg annak hallgatói száma négy évfolyamban ez időszert csak 40.

— **A néptanítók ama polgári joga,** mely szerint egyesek államadjók a községi és törvényhatósági választásoknál, a viriliták névjegyzékének összeállításánál kétszeresen számítattik, nem lesz confiskálva, mint némely fővárosi lapok irták. Biztosítva van az továbbra is a mostan tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 33. §-ában. Valóban szomorú is lett volna, ha a magyar néptanító ma az ország intelligentiájából kizáratik.

— **Az iskolai takarékpénztár szaporodása.** Az orsz. magy. gazd. egyesület iskolai takarékpénztári szakosztályának közlése szerint 1885 év decz. 7-ike óta következő újabb iskolai takarékpénztárak jelentettek be: Akna-Sugatag kezeli: Lengyák István, Albertfalva kez. Tymer János, Arad kez. Szilágyi György, Baán kez. Jakab Antal, Boldogasszony kez. Redlich Mór, ugyanott kez. Singer Mór, Budapest Szigony-utca (fő-osztály kez. Tanos Imre, (leány-osztály) kez. Csath Gyula, Bükös kez. Száva János, Csonozlya kez. Bozsits Miklós, Hagymáskér kez. Füzy György, Halmi kez. Kemecsey Antal, Jász-Apáti kez. Szilávik József, Kis Szeben kez. Szorkay Manó, Német-Keresztur kez. Alexander Mór, Pacsér kez. Rónay Jakab, Pécsvárad kez. Adler József, Soóly kez. Csizmadia Aladár, Szepes-Váralja kez. Sorger Vilmos, Szerednye kez. Szabó József, Tejfalva kez. Horváth Dezső, Ujvidék kez. Nemessányi Adél, Zarnóca kez. Lichtenstern Bernát.

— **A „Tanfelügyelők és főigazgatók”** című czikkben a „Néptanoda” a tanfelügyelőségek létjogosultságáról és szükségességéről ir figyelemreméltó dolgokat. Megszüntetendőknek tartja a főigazgatói állomásokat s a középiskolákat is a tanfelügyelő felügyellete alá szeretné helyezni. A főigazgatói állások megszüntése folytán megtakarított összegeket a tanfelügyelők jobb díjazására s különösen azoknak uti- és lőtartási átalányainak emelésére fordítandó. Ez által a pontos felügyelet lehetőségét, a tanítás egyöntetűségét és összhangzatosabb módszert vél elérhetni.

— **Az állatvédő egyesület** elhatározta, hogy 100 frtnyi tiszteletdíjjal pályázatot hirdet az elemi iskolákban taneszközzel használható oly mű megírására, mely az állatvédelem magasatos eszméjéből kiindulva, az állatok bántalmazása, kínzása, rosz tartása és e részben tapasztalt rosz szokások és visszaélések ellen a gyermek szánakozását és ezek kárhóztatását legyen képes felbreszteni. A pályaműben a madarászat és fészekszedés kárhóztatásának is bele kell foglaltatni.

— **Budapest népiskolái** a m. évben így állottak: volt a fővárosban 96 községi, (86 elemi, 10 polgári), 7 állami (4 elemi, 1 felekezetenküli és 2 polgári), 25 felekezeti, és 23 magánjellegű (19 elemi, 4 polgári), összesen tehát 151 iskola. Az összes iskolázók száma 47,221. — Iskolába nem járt: 11,959. Vallásra nézve volt az iskolába járók között 29,769 róm. kathol.; 57 görög kathol.; 171 gör. keleti; 2,275 helvét hitv., 2,322 ágost hitv.; 11 más vallású; 12,625 izraelita vallású. Nyelvre nézve volt az iskolába járók között: 37886 magyar; 8445 német; 57 román; 718 tót; 89 szerb; 29 horvát és 2 ruthén. A tanítók közül volt: 860 képesített; 23 nem képesített. Az iskolák évi jövedelme: 1,478,408 frt, melyből 97,400 frt állami, 890,983 frt községi, 32,510 frt egyházi és 8,040 frt egyéb forrású segélyek.

— **Endrődi Sándor szerkesztésében „Magyar nőlképek életrajzai”-ból** megjelent a 3. füzet Széchy Mária Irta Dr. Prém József. Ára 20 kr. Kiadja Stampfel Károly kir. udvari és akad. könyvkereskedő Pozsonyban.

— **Fővárosi hitelszövetkezet.** Intézetünk üzletreszjegyeire (110 frt) úgy Budapesten az igazgatóságnál mint az erre felhatalmazott képviselőségeknél folyton elő lehet jegyezni. A tagok 50—1000 frtig, kedvező feltételek mellett személyes hitelre is, melynek művelése az inézet egyik főczélja (váltó és jótálló nélküli) csekély, minden 100 forint után csupán heti 50 krajczárral törleszthető kölcsönt nyerhetnek, 6% kamatra, úgy hogy az öngondoskodás ez a módja minden keresetképes és elfogadható hitelű egyénre (nőkre nézve is) előnyös és ajánlatos. Bővebbet a képviselőségeknél vagy az igazgatóságnál. (VIII. főherceg-Sándor-utca 32) hol egyszerű levélbeli kérdézősködékre részletes felvilágosítások készségeggel adnatik. Budapest, 1885. febr. hóban. Az igazgatóság.

TARTALOM: Kérelem. *Rieger Imre.* — A szeretet a nevelésben. *Peres Sándor.* — Az egészségtan tanításáról. *Kriza Sándor.* — A kolozsmegyei tankerület népoktatásügye az 188⁴/₅-ik tanévben. *Várdi Károly.* — Még egy nyílt levél az erdélyrészi néptanító karhoz. *Zöld József és Láng Mihálytól.* — Vegyesek.